

**PROMLUVA PAPEŽE JANA PAVLA II.
K ČLENŮM TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY
U PŘÍLEŽITOSTI ZAHÁJENÍ NOVÉHO SOUDNÍHO ROKU***

PŘÁVNÍ A PASTORAČNÍ CHARAKTER MANŽELSTVÍ (FAVOR IURIS)

Drazí členové Tribunálu římské roty!

1. Jsem velmi rád za toto každoroční setkání u příležitosti zahájení nového soudního roku. Dává mi výbornou možnost poukázat na důležitost vašeho církevního poslání a na potřebnost vaší soudní činnosti.

Srdečně zdravím Kolegium prelátů auditorů, počínaje panem děkanem Mons. Raffaelem Funghinim, jemuž děkuji za hluboké zamýšlení, ve kterém vyjádřil smysl a hodnotu vaší práce. Dále zdravím úředníky, advokáty i ostatní spolupracovníky apoštolského tribunálu a také členy *Studio rotale* a všechny přítomné.

2. Během setkání v posledních letech jsem se zabýval několika zásadními aspekty manželství: jeho přirozeným charakterem, nerozlučitelností, svátostnou důstojností. Ve skutečnosti se k Tribunálu římské roty dostávají ještě jiné případy různého typu, na základě norem stanovených Kodexem kanonického práva¹ a apoštolskou konstitucí *Pastor bonus*.² Nicméně svou pozornost má tribunál věnovat především manželství. Dnes bych si proto přál – a zároveň bych tím chtěl dát panu děkanovi odpověď na vyslovené obavy – zastavit se opět u manželských případů, které jsou vám svěřeny, obzvláště pak u právního a pastoračního aspektu, který je v nich patrný. Zde se dotýkám *favor iuris*, jehož manžel-

ství využívá, a s ním související předpoklad platnosti v případě pochybností, vyhlášený kánonem 1060 Kodexu kanonického práva³ a kánonem 799 Kodexu kánonů východních církví.

Někdy lze vůči němu slyšet kritické hlasy. Některým se zdá, že jsou tyto zásady vázány na společenské a kulturní situace v minulosti, kdy se běžně předpokládalo, že chtějí-li budoucí manželé mít svatbu v souladu s církevním právem, oba chápou a přijímají skutečnou povahu manželství. V souvislosti s krizí, odehrávající se na četných místech a zasahující bohužel dnes i tuto instituci, jim připadá, že se často samotná platnost úmluvy musí považovat za kompromis z důvodu různých typů nezpůsobilostí nebo protože jsou z ní vyloučena podstatná dobra. Vzhledem k této situaci se výše zmíněné kritické hlasy ptají, zda by nebylo správnější stavět spíše na předpokladu neplatnosti uzavřeného manželství než na jeho platnosti.

Z tohoto pohledu dále tvrdí, že *favor matrimonii* by mělo ustoupit před *favor personae* nebo *favor veritatis subiecti* nebo i před *favor libertatis*.

3. Abychom mohli tyto nové postoje správně posoudit, musíme si nejprve ujasnit, jaká je podstata dotyčného *favor* a kde jsou je-

ho hranice. Ve skutečnosti tato zásada dalece přesahuje předpoklad platnosti, protože přímo zevnitř utváří všechny církevní normy týkající se manželství, ať substanciální či procesní. Podpora manželství by přece měla být podnětem pro celou činnost církve, pro pastýře i věřící, pro občanskou společnost, jedním slovem pro všechny lidi dobré vůle. Takový postoj není založen na více či méně diskutabilní volbě, ale na uznání objektivního dobra, jímž je každé manželské spojení a každá rodina. Právě tehdy, když hrozí, že tak zásadní dobro nebude uznáno jedincem ani společností, mnohem hlouběji si uvědomujeme, jak je důležité pro jedince i pro celá společenství.

Ve světle těchto úvah je zcela zřejmé, že povinnost chránit a podporovat manželství spadá zvláštním způsobem nepochybně do úkolů duchovních pastýřů, nicméně by tuto zodpovědnost měli přebírat rovněž všichni věřící a dokonce i všichni lidé a veřejné autority, každý dle svých vlastních kompetencí.

4. *Favor iuris*, jímž je zvýhodněno manželství, v sobě zahrnuje i předpoklad platnosti, dokud se nedokáže opak.⁴ Abychom mohli pochopit, co tento předpoklad znamená, musíme nejprve připomenout, že vzhledem k obecnému pravidlu, platnému v opačném smyslu, nepředstavuje žádnou výjimku. Naopak se jedná o to, že uplatňujeme na manželství předpoklad, který tvoří základní princip celé právní organizace: předpokládá se, že lidské jednání vykonané řádně co do jeho vnějších prvků a takové, které nějak souvisí s právními vztahy, je platné, a to i v případě, že lze zcela očividně připustit důkaz jeho neplatnosti.⁵

Nesmíme si však tento předpoklad vykládat jako zachování vnějších náležitostí nebo *statu quo* jako takového, protože se současně počítá s možností toto jednání (v rozumných mezích) napadnout. Avšak to, co se z vnějšku zdá být na správném místě – tedy, že to je zákonem povoleno – si zasluhuje, aby bylo nejprve považováno za platné a aby využívalo následné právní ochrany. Vždyť tyto vnější náležitosti jsou ve skutečnosti jediným právním předpisem pro rozhodování v situacích, kdy má být poskytnuta právní ochrana. Kdyby se měla definovat opačná domněnka, tedy kdyby se měl předložit pozitivní důkaz platnosti příslušného jednání, byl by na subjekty kladen požadavek, jehož uskutečnění je téměř nemožné. Důkaz by měl v sobě zahrnovat celou řadu předpokladů a předpokládaných podmínek k uskutečnění činu, a ty se často promítají dále do času a prostoru, a odkazují na velmi dlouhou řadu lidí a souvisejících předchozích činů.

5. Jak tedy odpovědět na tezi, podle níž neúspěch manželského života znamená, že manželství bylo neplatné? Bohužel má tento mylný předpoklad někdy natolik velkou sílu, že se stává obecným předpokladem, který vede lidi k tomu, že hledají důvody ke zneplatnění, jako by šlo o čistě formální ospravedlnění výroku, jenž vychází ze zkušenosti s neúspěchem manželství. Tento nesprávný formalismus hlásaný odpůrci tradičního *favor matrimonii* může nakonec vést k tomu, že se zapomene na to, že lidská existence je poznamenána hříchem, a že tedy platné manželství může ztroskotat kvůli zneužití svobody manžely samotnými.

Uvedení skutečných důvodů zneplatnění by spíše mělo vést k tomu, aby se s větší vážností

ověřovaly v době zasnub vlastnosti nutné jako předpoklady k manželství, především pak ty, které se týkají souhlasu a reálných schopností budoucích manželů. Kněží a ti, kdo s nimi v této oblasti spolupracují, mají důležitou povinnost nepodlehnout čistě byrokratickému pohledu na zjišťování před manželstvím, o němž se zmiňuje kánon 1067.⁶ Při své pastorační činnosti se musí řídit vědomím, že někteří mohou právě v tomto okamžiku objevit přirozené i nadpřirozené dobro manželství a zavázat se následně k usilování o něj.

6. Upřímně řečeno se předpoklad platnosti manželství vyskytuje ještě v širším kontextu. Často tím skutečným problémem není ani tolik samotný předpoklad jako spíše všeobecný pohled na manželství, a tudíž na proces k potvrzení platnosti jeho uzavření. Tento proces je svou povahou nepochopitelný mimo horizont zjišťování pravdy. Teologický odkaz na pravdu je totiž prvkem, který shromažďuje všechny zúčastněné procesu navzdory různorodosti jejich rolí. K tomu se ovšem přidružuje více či méně otevřený skepticismus k lidské schopnosti poznat pravdu o platnosti manželství. Zároveň je proto v této oblasti třeba, aby došlo k obnově důvěry v lidský rozum, ať už co se týče podstatných prvků manželství, nebo jedinečných okolností každého svazku.

Tendence zvyšovat díky novým nástrojům případy neplatnosti a ztrácet při tom z dohledu hranice objektivní pravdy s sebou nese strukturální deformaci celého procesu. A v situaci, kdy by bylo vyústění procesu předem určeno, by přípravná opatření ztrácela veškerou účinnost. Zjišťování pravdy, které tvoří absolutní povinnost soudce *ex officio*⁷ a

k jejímuž dosažení se soudce opírá o činnost obhájce svazku a advokáta, by se omezilo na sled prázdňích formalit. Kdyby tedy řada předem daných odpovědí získala větší váhu než schopnost zjišťování a úsudku, rozsudek by ztratil mnoho ze své podstatné síly, jíž je hledání pravdy. Klíčové koncepty, jako například mravní jistota a svobodné hodnocení důkazů, by byly ponechány bez svého nezbytného odkazu na objektivní pravdu,⁸ protože by se přestala vyhledávat nebo by byla považována za nedosažitelnou.

7. Půjdeme-li ještě dále, problém se týká i pojetí manželství, nahlíženého v rámci celkového pohledu na skutečnost. Základní právní rozměr manželství, které zakládá svoji existenci na skutečnosti právní již svou podstatou, je nahrazen empirickými přístupy typu sociologického, psychologického atd., stejně jako i různými typy právního pozitivismu. Aniž bychom chtěli jakkoli zlehčovat důležitý přínos sociologie, psychologie nebo psychiatrie, nelze zapomínat na to, že autenticky právní úcta k manželství vyžaduje metafyzický pohled na lidskou bytost a na manželský vztah. Bez tohoto ontologického základu se instituce manželství stává pouhou vnější superstrukturou, plodem zákona a společenského uspořádání, které omezuje člověka v jeho svobodném rozvoji.

Naproti tomu je třeba znovu odhalit pravdu, dobro a krásu instituce manželství. Od té doby, co je manželství dílem Božím, skrze lidskou přirozenost a svobodný souhlas manželů, zůstává nerozlučitelnou osobní skutečností, jako pouto spravedlnosti a lásky, spojené od počátku s plánem spásy a pozvednuté v plnosti časů k důstojnosti křesťanské svátosti. A tuto skutečnost musí podporovat cír-

kev i svět! To je skutečné *favor matrimonii!*

Když předkládám k úvaze tyto myšlenky, přeji si zároveň znovu vám vyjádřit své uznání za vaši delikátní a náročnou práci ve výkonu spravedlnosti. S těmito pocity sesílám na každého z vás, drazí preláti auditoři, úředníci a advokáti Tribunálu římské roty, trvalou Boží pomoc a všem s láskou uděluji své požehnání.

Přeložila Lucie Hortová

Poznámky

* Překlad francouzské verze promluvy Jana Pavla II. z 29. ledna 2004. [online] http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2004/january/documents/hf_jp-ii_spe_20040129_roman-rota_fr.html.

¹ Srov. kán. 1443: „Řádným soudem ustanoveným papežem pro přijetí odvolání je Římská rota.“ Kán. 1444: „§ 1. Římská rota soudí: 1° ve druhém stupni záležitosti, které byly rozhodnuty řádnými soudy prvního stupně a jsou podány Apoštolskému stolci zákonným odvoláním; 2° ve třetím a dalším stupni záležitosti již projednané Římskou rotou a kterýmkoliv jiným soudem, pokud nejde o věc již pravomocně odsouzenou. § 2. Tento soud projednává také v prvním stupni záležitosti, o nichž v kán. 1405 § 3, nebo jiné, které si papež vzal k projednání ke svému soudu, buď z vlastního podnětu nebo na návrh stran a svěřil Římské rotě; tyto věci, pokud není v pověřovacím reskriptu stanoveno jinak, soudí Římská rota ve druhém a dalším stupni.“

² Srov. *Pastor bonus* čl. 126–130 Tribunál římské roty:

Čl. 126 – Tento tribunál vyšší instance pracuje při Svätém stolci obvykle ve stupni odvolání na obranu práv v církvi, přispívá k jednotě právní vědy a vlastními rozsudky pomáhá nižším tribunálům.

Čl. 127 – Soudcové tohoto tribunálu, osvědčení v nauce a ve zkušenostech a vybraní papežem z různých částí světa, tvoří kolegium; v čele tohoto tribunálu stojí děkan jmenovaný papežem z těchto soudců na dobu určitou.

Čl. 128 – Tento tribunál soudí:

1. ve druhém stupni záležitosti, které byly rozhodnuty řádnými soudy prvního stupně a jsou podány Apoštolskému stolci zákonným odvoláním;

2. ve třetím a dalším stupni záležitosti již projednané Římskou rotou a kterýmkoliv jiným soudem, pokud nejde o věc již pravomocně odsouzenou

Čl. 129 – § 1. Tento tribunál však soudí na prvním stupni:

1. biskupy ve sporných záležitostech, nejedná-li se o práva nebo majetek právnické osoby, představované biskupem

2. opaty primase nebo opaty představené mnišské kongregace a nejvyšší představené společenství zasvěceného života papežského práva;

3. diecéze nebo jiné církevní osoby, ať fyzické nebo právnické, které po papeži nemají jiného představeného

4. záležitosti, které tomuto tribunálu svěřil papež;

§ 2. Tytéž záležitosti soudí, není-li stanoveno jinak, také ve druhém a dalším stupni.

Čl. 130 – Tribunál římské roty se řídí vlastním zákonem.

³ Kán. 1060: „Právo zvýhodňuje manželství, a proto při pochybnosti se považuje manželství za platné, dokud se nedokáže opak.“

⁴ Srov. kán. 1060 CIC, kán. 779 CCEO.

⁵ Srov. kán. 124: „§ 1. K platnosti právního jednání se vyžaduje, aby bylo vykonáno osobou způsobilou, obsahovalo podstatné prvky a náležitosti požadované k jeho platnosti. § 2. O právním jednání vykonaném řádně co do jeho vnějších prvků se předpokládá, že je platné.“

⁶ Kán. 1067: „Biskupská konference vydá předpisy o zjišťování u snoubenců, dále o ohláškách manželství a jiných vhodných prostředích zjišťování, které je nutno provést před manželstvím; teprve potom, když to vše farář dodržel, může je oddat.“

⁷ Srov. kán. 1110 CCEO; kán. 1452 CIC: „§ 1. Ve věci, která se týká pouze soukromých osob, smí soudce jednat pouze na návrh strany. Po zákonném zahájení řízení ve věci může a musí soudce jednat také z úřední povinnosti v záležitostech trestních a jiných, které se týkají veřejného prospěchu církve a spásy duší. § 2. Mimo to může soudce doplnit zanedbání stran v poskytování důkazů nebo uplatňování námitek, kdykoli to považuje za nutné k zabránění vážné nespravedlivému rozsudku, při zachování kán. 1600.“

⁸ Srov. kán. 1291 CCEO; kán. 1608 CIC: „§ 1. K vynesení jakéhokoli rozsudku se u soudce vždy vyžaduje mravní jistota o věci, která se rozsudkem rozhoduje. § 2. Tuto jistotu musí soudce získat z akt a důkazů. § 3. Důkazy musí soudce hodnotit podle svého svědomí při zachování právních norem o účinnosti některých důkazů. § 4. Soudce, který nemohl získat tuto jistotu, rozhodne, že právo žalobce není jisté a obžalovaného zproští žaloby, pokud nejde o záležitost, která má výhodu práva, kdy je nutno rozhodnout ve prospěch právem zvýhodněné záležitosti.“